

תורת אמך

ביאורי סוגיות והדרכה לימודית

מסכת ברכות -

פרק שביעי - שמיני

ברכת המזון

סוגיה ז: אחד שנכנס אצל שלושה שאכלו

נכתב בסייעתא דשמיא

על ידי

אליהו מאיר ליפשיץ

ב"ר חיים שמאי ז"ל

ישיבת ברכת משה, מעלה אדומים

סוגיה ז: אחד שנכנס אצל שלושה שאכלו

*

רקע

סוגייתנו עוסקת בהגדרת חיוב זימון, ובדינו של השומע אחרים המזמנים.

מקורות

- א. גמ' מה: "יהודה בר מרימר ומר בר רב אשי... דקא אמרי ברוך עונה אמן"
- ב. תוס' ד"ה רב [הראשון]
- רמב"ם הל' ברכות פ"ה הי"ז
- ג. שו"ע סי' קצח, ומשנה ברורה

הסבר הסוגיה

בא ומצאן כשהן מברכים, מהו אומר אחריהם? רב זביד אמר: ברוך ומבורך. רב פפא אמר: עונה אמן. ולא פליגי, הא דאשכחינהו דקא אמרי נברך והא דאשכחינהו דקא אמרי ברוך. [גמ' מה:]

הגמ' [מה:] מספרת שיהודה בר מרימר, מר בר רב אשי ורב אחא מדפתי אכלו ביחד וכיוון שלא היה להם אדם גדול שיברך להם, הם ברכו כל אחד בנפרד. אמר להם מרימר: "ידי ברכה יצאתם, ידי זימון לא יצאתם". דברי מרימר צריכים הסבר, מה החידוש שלא יצאו ידי זימון, הרי הם לא זימנו?

נראה להסביר, שהם סברו שחובת זימון היא להצטרף ביחד ולברך ברכת המזון בחבורה, והם סברו שחובה זו קיימת רק כשיש אדם גדול, שעדיף שהוא יברך לכולם. אמר להם מרימר, שבנוסף למצוה לברך ברכת המזון בחבורה, יש גם מצוה לברך ברכת הזימון, ולכן גם לפי סברתם, עדיף לברך בחבורה כדי לברך ברכת הזימון.

לפי הסבר זה, המשך הגמ' קשור קשר הדוק לדברי מרימר. הגמ' אומרת שאדם השומע ברכת הזימון, אם שומע את המזמן אומר: "נברך שאכלנו משלו", יאמר: "ברוך הוא ומבורך שמו תמיד לעולם ועד" [על פי נוסח בה"ג (כתוס' ד"ה רב)], אם שומע את המברכים אומרים: "ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו", עונה אחריהם אמן. כיוון שלפי דברי מרימר ברכת הזימון איננה רק קריאה לצירוף החבורה אלא ברכה גמורה [למרות שאין לה מטבע של ברכה], לפיכך השומע את המזמן קורא לברך את ה', חייב להצטרף ולברך יחד עמהם [כיוון שהוא אינו יכול לומר "ברוך שאכלנו משלו", לכן הוא מברך בנוסח אחר]. כשהוא שומע את ברכת המברכים, הוא חייב באמירת אמן, ככל שמיעת ברכה.

לט"ז [סי' קצח סק"א] יש הבנה אחרת בסוגיה: "ונראה לי הטעם שהצריכו לזה הבא שם לענות או ברוך הוא או אמן, דאין מן הראוי שיהיה שום אדם אצל חבורה שנותנין שבח

והודיה לו יתברך והוא שותק". הט"ז סובר שברכת הזימון אינה ברכה, וחיוב עניית אמן הוא רק מפני שיש חיוב להצטרף לחבורה המשבחת את הקב"ה.

נפקא מינה בין שני ההסברים היא לגבי אדם שלא שמע את ברכת העונים אלא את המזמן האומר: "ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו". הט"ז סובר שכיוון שבני החבורה אינם עונים אמן על ברכה זו, גם הוא אינו עונה, ואילו לפי ההבנה הראשונה הוא שמע ברכה וחיוב לענות עליה אמן. הט"ז מביא שהלבוש סובר שיש לענות אמן גם במקרה זה.

סיכום

הגמ' אומרת שהשומע את ברכת הזימון חייב לברך עמהם. ניתן להבין שברכת הזימון היא ברכה גמורה ולכן חייבים להצטרף לברכתם, וניתן להבין כט"ז שברכת הזימון אינה ברכה, והחיוב הוא רק מפני שחובה להצטרף לחבורה המשבחת את הקב"ה.

הלכה

השו"ע [סי' קצח] פוסק שאדם שאינו אוכל ששומע את המברך אומר: "נברך שאכלנו משלו" עונה אחריו "ברוך ומבורך שמו תמיד לעולם ועד", ואם שומע רק את העונים אומרים: "ברוך שאכלנו משלו", עונה אחריהם אמן. אם שומע זימון בעשרה אומר: "ברוך א-להינו ומבורך שמו תמיד". המשנה ברורה [סק"ד] מביא את פסק הט"ז שהמגיע בשעה שהמברך אומר "ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו" אינו עונה אמן, אך הוא מציין שכמה אחרונים חולקים על פסק זה.